

Skæbner fra fattiggården

– om Ullerslev Fattiggård, Tangevej 1

af Yvonne Løfberg

I 1841 blev sognekommisionerne erstattet af folkevalgte sogneforstanderskaber. Fra centralt politisk hold blev de nye sogneforstanderskaber opfordret til at samle sognets fattige i særlige fattighuse. Dette for at udnytte lemmernes arbejdsevne mere optimalt. Lægen Julius Bentsen opfordrede i 1865 kommunerne til at udnytte fattiglemmernes arbejdsevne i størst mulig udstrækning og slog til lyd for, at dette bedst kunne gøres, hvis arbejdet blev centraliseret i et dertil indrettet arbejdshus.¹ Tanken var i overensstemmelse med tidens nytteteori: Der skulle ydes, før der kunne nydes. En »sidegevinst« ved at samle sognets fattige i en fattiggård var den afskrækkende effekt: Trængende søgte ikke gerne fattighjælp, hvis det betød indlæggelse på fattiggården.

Fattiggårde blev indrettet i kommunalt ejede landbrugsejendomme og skulle drives som selv bærende økonomiske enheder.

I november 1877 købte sognerådet i Flødstrup-Ullerslev Markus Mogensens sted på Ullerslev Mark for den nette sum af 11.600 kr. med det formål at indrette en fattiggård dimensioneret til 20 fattiglemmer på stedet (Tangevej 1). I 1880 boede der 2157 i Flødstrup-Ullerslev sogne.

I juni 1878 ansattes en bestyrer for kommunens nye fattiggård. Der var indkommet hele 30 ansøgninger. Sognerådet besluttede sig for at vælge bødker Peder Henningsen fra Bellinge til posten. Henningsen og hans kone huskes som *meget respektable og retfærdige mennesker, der holdt temmelig streng justits*.² I 1887 ønskede Henningsen at fratræde. Ny bestyrer blev rebslager Rasmus Jørgensen, der valgtes blandt 58 ansøgere. Blandt bestyrerens arbejdsopgaver var indskrivning af lemmer ved ankomst, fortegnelser over lemmernes daglige arbejde, flidspræmier, opførsel m.m. Disse protokoller er altså primære kilder, levn, der på lakonisk vis fortæller historien om menneskeskæbner for 120-130 år siden.

I januar 1879 stod fattiggården klar til indflytning. Sognerådet holdt d. 25. januar 1879 årets første møde i den nyindrettede, end-

nu tomme fattiggård. Her vedtog sognerådet pr. 1. februar 1879 at tilbyde alle, der faar fast Almisse, frit Ophold paa Fattiggården, uden for hvilken der ikke for Fremtiden kan ydes betydelig Understøttelse.³ Med andre ord: Hvis man ikke ville flytte ind på fattiggården, blev der lukket for den kommunale kasse.

D. 29. januar flyttede de første beboere ind. Derefter var der ca. fire indflytninger dagligt, indtil fattiggården var fuld. Lemmerne samt deres ejendele blev kørt til fattiggården af gårdmænd fra kommunen. Ved indskrivningen fik de et nummer.

Noget tyder på, at der har været problemer med at fylde gården op, idet fem personer, der var forsørgelsesberettigede i Ullerslev, men bosiddende andetsteds, blev hjemkaldt for at flytte ind i fattiggården.

Faktisk var det sjældent, at fattiggården var fyldt op. Det første 1½ års tid efter sin åbning var fattiggården godt nok tæt på fyldt, så fulgte et par år med kun 10-15 beboere, periodisk var der kun 9 beboere. Fra 1884 steg antallet lidt for at kulminere med op til 22 beboere i årene 1887-88.

Figur 1. Fattiggården i Ullerslev, Tangevej 1. Opført 1878, taget i brug februar 1879. Ullerslev Lokalhistoriske Arkiv.

Fattiggården var kun i drift i 14 år (1879-1893). 100 lemmer nåede i disse år at blive indskrevet, nogle flere gange. Fattiggården blev afløst af friboligen, Kertemindevej 7. I 1898 solgte Flødstrup-Ullerslev sogneråd ejendommen Tangevej 1 til H. P. Knudsen for 6300 kr.

Fra bestyrerens protokoller har jeg plukket nedenstående livshistorier, som jeg har søgt at gengive uden fortolkning, hvilket jeg lader være op til læseren. Jeg har på ingen måder udnyttet kilde-materialet til bunds. Der vil givetvis kunne findes yderligere oplysninger om de pågældende personer.

Nr. 3 Jørgen Hansen

Som en af de allerførste indflyttere ankom den 78-årige Jørgen Hansen fra Ullerslev By d. 29. januar 1879 til Ullerslev Fattiggård, kørt dertil af gårdmand Jens Rasmussen. Jørgen Hansen var skomagersvend.

De første måneder ser det ud til at have gået helt godt. Jørgen Hansen fik maksimal flidspræmie på 60 øre om måneden, men i maj 1879 dukker Jørgen Hansens navn for første gang op i den dagbog, bestyrer Peder Henningsen førte over lemmernes opførsel. Jørgen Hansen havde optrådt opsætsigt over for Peder Henningsen. I juni begynder Jørgen Hansen at forlade fattiggården uden tilladelse. Nogle gange er han fuld, når han vender tilbage. De mange *absenteringer* fortsætter i juli og går tilsyneladende bestyreren så meget på, at han skriver om Jørgen Hansen, at *han er en uefterrettelig og doven person*.

Peder Henningsen fremfører følgelig en klage over Jørgen Hansens opførsel for sognerådet d. 1. august 1879. Det viser sig, at også Jørgen Hansen havde klaget til sognerådet – over Henningsen. Sognerådet valgte at lytte til Henningsens klage og idømte Jørgen Hansen 14 dage på tvangsarbejdsanstalt. D. 10. august nægter Jørgen Hansen at udføre nogen form for beskæftigelse, som Henningsen sætter ham til. D. 19. august overføres Jørgen Hansen til Korsør Arbejdsanstalt. D. 13. september vender han tilbage til fattiggården i Ullerslev.

I slutningen af december 1879 hører vi igen om, at Jørgen Hansen absenterer sig uden tilladelse. Som de øvrige gange vender han tilbage samme dag. I slutningen af januar 1880 er der igen problemer med Jørgen Hansen: Der er blevet *fundet Pandekage* og

1879			Lemmerne paa Nedslevs- Ullerslev Fattiggård i Høns- Aker og Stilling	Ullerslev Fattiggård i Høns- Aker og Stilling
1879	1	1	Severin Jørgen Larsen, Søn af Anders Jørgen Larsen og Frøken Gyldenløve Larsen, fød d. 22. August 1846 i Alef.	1879, Høns- Aker og Stilling i Høns- Aker og Stilling
1879	1	2	Konst. Karlensens Børn, Efter Konrad Olsen f. d. 2. 11. 1811 i Høns- Aker i Høns- Aker	1879, Høns- Aker og Stilling i Høns- Aker og Stilling
1879	1	3	Skomager Jørgen Hansen f. d. 1. 11. 1811 i Høns- Aker i Høns- Aker	1879, Høns- Aker og Stilling i Høns- Aker og Stilling
1879	1	4	Ulrich Hans og Vilhelms Børn, i Høns- Aker og Stilling f. d. 1. 11. 1811 i Høns- Aker 1879	1879, Høns- Aker og Stilling i Høns- Aker og Stilling
1879	1	5	Christen Andersens Børn, Efter Christian Andersen f. d. 1. 11. 1811 i Høns- Aker i Høns- Aker	1879, Høns- Aker og Stilling i Høns- Aker og Stilling

Figur 2. Første side af Ullerslev Fattiggævens »Fortegnelse over Lemmerne, deres Optagelse og Afgang, deres medbragte Eiendele samt hvad deraf senere afgaar eller tilkommer« ført af fattiggårdens bestyrer Peder Henningsen. Her ses bl.a. skomager Jørgen Hansens indskrivning som fattiggårdens beboer nr. 3 d. 1. februar 1879. Ullerslev Lokalhistoriske Arkiv.

andet Spiseligt i hans Kiste og Seng. I de kommende måneder er Jørgen Hansen ifølge bestyreren i konstant opposition og nægter at arbejde.

D. 15. april 1880 er Jørgen Hansen opsætsig i en grad, så han nægter at rede sin seng. Det er dumt, da det henleder personalets opmærksomhed på hans seng, hvor de i sengehalmen finder en tobakspibe samt en Flaske med Brændeviin tilligemed flere andre Flasker. Disse effekter blev i sagens natur straks frataget ham.

D. 18. april 1880 forlod Jørgen Hansen for sidste gang fattiggården, også denne gang uden tilladelse, men denne gang vendte han ikke tilbage. Han blev d. 25. april fundet druknet i åen ved Mellem Mølle.

Nr. 8 og nr. 9 Ægteparret Hans Mikkelsen og Maren Nielsdatter

Også Hans Mikkelsen var en ældre mand, født i Kølstrup i 1809, da han sammen med sin kone, Maren Nielsdatter, født i Allested i 1795, d. 1. februar 1879 blev indskrevet i Ullerslev Fattiggård blandt de allerførste beboere. Listen over pligtkørsler viser, at det var jægermester Engelsted af Rørbæk, der stod for transporten af ægteparret fra fattighuset i Flødstrup til den nyetablerede fattiggård på Tangevej i Ullerslev.

Meget tyder på, at Hans Mikkelsen havde et hidsigt temperament. Han truede bl.a. med at få bestyrer Henningsen sat fra bestillingen samt med slå hjernen ind på en af de kvindelige beboere, Caroline Pedersen, som også bestyreren anså for forrykt. Også en anden beboer, Ane Kirstine Hansdatter, lægger ægteparret sig ud med.

Helt dårlig har deres arbejdsindsats dog ikke været, i og med de er fast klientel på listerne over modtagere af den månedlige flidspræmie, maksimalt 60 øre. Blandt deres arbejder nævnes, at de fletter halmkurve.

Ægteparret har næppe følt sig særlig lykkelige. D. 30. april 1879 ved fyraftenstid blev Maren ustyrlig og ville drukne sig. Om morgenen d. 29. september samme år forsøgte Hans Mikkelsen at hænge sig i sit soveværelse, men blev forhindret, hvorefter han blev ustyrlig over for bestyreren, dennes kone samt et sognerådsmedlem. Maren brugte mund ved denne lejlighed og kom med mange spydige ord, som hun dog siden undskyldte. Næste nat blev der holdt vagt over Hans Mikkelsen, og næste dag kom politiet for at afhøre ham om, hvorvidt der var en årsag til selvmordsforsøget,

hvortil han svarede nej. Hans Mikkelsen hævdede, at han intet havde at klage over og undskyldte sin opførsel.

Maren dør i juni 1882 umiddelbart efter sin 87 års fødselsdag. Fra august til oktober 1885 ligger Hans på Nyborg Sygehus som følge af et smertefuldt koldbrandssår. Der følger et sygeleje på 5½ år på fattiggården, før Hans dør i 1892.

Nr. 14 (alias nr. 48, 75, 81, 84, 90 og 93) Jens Jensen

Jens Jensen, født 11. november 1823 i Flødstrup, blev en af fattiggårdens hyppige gæster. Første gang, vi møder ham, er d. 17. februar 1879, hvor han bliver indskrevet sammen med sin kone, Dorthe Chrestensdatter, født 25. december 1816 i Martofte. I fattiggården blev Jens Jensen beskæftiget med at kløve brænde. D. 21. februar absenterede han sig uden tilladelse og opfordrede sin kone til at nægte alt arbejde, hvilket hun dog ikke efterkom.

Det bliver dog et kort ophold, i og med parret fraflytter fattiggården igen d. 31. marts 1879. De har fået overdraget en lejlighed i Ullerslev Fattighus under det Frie Fattigvæsen.

Jens Jensen klarer sig tilsyneladende rimeligt frem til d. 14. november 1884, hvor han igen bliver indskrevet på fattiggården, denne gang uden sin noget ældre kone. Han betegnes dog fortsat som gift. Igen bliver det et kort ophold, idet han søndag formiddag d. 7. december forlader fattiggården uden tilladelse.

D. 29. november 1887 bliver Jens Jensen igen indskrevet på fattiggården. Nu omtales han som enkemand. Han har forud for indskrivningen udstået en straf for betleri og været indlagt på Odense Fattiggård. Da foråret kommer, får Jens Jensen d. 10. marts 1888 lov at drage fra fattiggården for at søge tjeneste på Hindsholm.

Men d. 12. februar 1889 vender Jens Jensen tilbage til fattiggården *hjemsendt fra Odense efter Udstaaet Straf (60 Dages Fængsel) for Betleri*. 1. maj afrejser han igen for at træde i tjeneste i Bogense, men vender d. 22. oktober samme år tilbage efter 90 dages tvangsarbejde for betleri. Han forlader dog fattiggården uden tilladelse efter blot 15 dage.

D. 7. april 1890 er Jens Jensen tilbage på fattiggården, denne gang efter at have udstået fire måneders tvangsarbejde. D. 24. juli afrejser han for at komme i tjeneste hos en gårdmand i Sanderum.

Men det er tilsyneladende ikke gået så godt med arbejdet i Sanderum, for d. 24. januar 1891 har Jens Jensen igen udstået en straf

for betleri, denne gang på fem måneder. D. 10. maj giver sognerådet sin tilladelse til, at Jens Jensen kan tage arbejde i Odense og medgiver ham 2 kr. 50 øre i rejsepenge.

Historien gentager sig: D. 8. februar 1892 er Jens Jensen igen tilbage på fattiggården i Ullerslev, også denne gang efter en straf: En måneds fængsel for løsgænger. Ikke desto mindre får han d. 16. marts samme år lov at forlade fattiggården for at søge arbejde. Denne gang medgives han 3 kr. i rejsepenge.

D. 8. juli 1893 indlægges Jens Jensen til *midlertidig forsørgelse*. Efter 12 dage drager han derfra igen.

Her ophører fattiggårdens virke, så vi ved ikke, hvorledes det videre er gået Jens Jensen.

Nr. 16 (alias nr. 34 + 51) Rasmus Carl Pedersen

Rasmus Carl Pedersen var et barn på 12 år, da han d. 20. februar 1879 flyttede ind i fattiggården. Vi ved om ham, at hans mor var *af-døde, ugift Fruentimmer Karen Pedersen*. I fattiggården opførte han sig godt, indtil han d. 24. februar 1879 stjal knapper fra en anden dreng. I marts er den gal igen: Rasmus Carl Pedersen har skåret knapper af flere ham ikke tilhørende klædningsstykker. Året efter træder han igen ved siden af: Rasmus Carl har *tilvendt sig nogle ubetydelige Sager*.

1. november 1880 bliver Rasmus Carl, nu 14 år gammel, sendt ud at tjene hos en gårdejer i Ullerslev. Næsten to år efter bliver han d. 13. august 1882 igen indlagt på fattiggården efter siden d. 30. juli, hvor han bortgik fra sin tjeneste på Rabenslyst, uden tilladelse at have strejfet om på egnen.

D. 4. september 1882 ankom politiassistent Olsen og sognefogden til fattiggården for at optage rapport over nogle tyverier begået af Rasmus Carl Pedersen. Rasmus Carl tilstår og tilføjer, at han yderligere stjal en skjorte fra samme mand. Alle tyvekosterne forefindes på fattiggården. D. 7. oktober 1882 kørte bestyreren Rasmus Carl Olsen til Nyborg for at give møde i retten og modtage sin dom: 15 rottingslag (spanskrør). Dommen eksekveredes umiddelbart efter dommen af arrestforvarer Sibbernens i overværelse af herredsfuldmechtig Jensen og bestyrer Henningsen, der synes Rasmus Carl slap meget let, da slagene blev tildelt *af et tyndt Spanskrør* uden på *fuld Påklædning*.

D. 12. juni 1883 forsøges Rasmus Carl igen anbragt i et tjenesteforhold, også denne gang hos en gårdmand i Ullerslev.

7. marts 1885 indlægges Rasmus Carl igen på Ullerslev Fattiggård. Bestyrer Henningsen skriver i den forbindelse om ham: *Han har i senere Tid udstaaet Straf for Tyveri og Løsgængereri; er nu sidst optaget af Politiet i Nyborg paa Grund af manglende Subsistensmidler.*

Da Rasmus Carl Pedersen nu er fyldt 18 år, viser det sig, at Flødstrup-Ullerslev Kommune ikke længere er forsørgerpligtige over for ham. Derfor overføres han d. 17. april til Såderup Fattiggård.

Nr. 21 og nr. 73 Hjort-børnene

Murersvend Jens Frederik Hjort var hjemmehørende i Ullerslev, men var med sin kone Susanne Kathrine og børn flyttet først til Københavns, siden Frederiksberg Kommune for at få lettere ved at finde arbejde. Her modtog han imidlertid fattighjælp, som de pågældende kommuner søgte refunderet hos Flødstrup-Ullerslev Kommune.

Da Frederiksberg Kommune foreslog, at det ældste barn, Iosefine Pouline Amalie Hjort, der var knap 14 år på dette tidspunkt, blev sendt på opdragelsesanstalt, vedtog sognerådet i Flødstrup-Ullerslev i stedet at få hende hjemsendt og indkvarteret på fattiggården. Her blev hun indskrevet d. 21. april 1879. Skiftedag 1. november 1880 blev hun sat i tjeneste hos en gårdejer i Birkende.

D. 23. september 1887 bliver Iosefines lillebror, Jens Jakob Hjort, indskrevet i fattiggården. Efter kun en uge sættes han i tjeneste hos en gårdmand i Ullerslev. Tjenesteforholdet varer dog kun fire uger, hvorefter Jens Jakob igen indskrives i fattiggården.

Nr. 28 (alias nr. 68) Karen Marie Nielsine Nielsen

Karen Marie var en ugift malkepige på Skovsbo, datter af en ugift mor fra Ullerslev. Hun er næsten 21 år, da hun d. 27. december 1881 bliver indlagt på Ullerslev Fattiggård, hvor hun dagen efter nedkommer med sønnen Hans Laurits Nielsen. Knap en måned senere bliver babyen d. 23. januar 1882 sat i pleje for moderens egen regning samtidig med, at moderen vender tilbage til sin tjeneste på Skovsbo. I juli 1882 refunderer Karen Marie 9 kr. for sit ophold på fattiggården.

Men fem år senere er Karen Marie igen kommet i uføre. Hun indlægges d. 19. januar 1887 på fattiggården, hvor hun blot fire

timer senere Kl. 11½ Aften føder sønnen Peter Christian Nielsen. Og historien gentager sig: D. 1. marts sættes babyen i pleje hos indsidder Niels Madsen for 45 kr. halvårligt, denne gang af kommunens kasse. Plejeforældrene forpligter sig til for dette beløb at holde barnet med *de fornødne Beklædningsgjenstande*. D. 10. marts vender Karen Marie tilbage til den tjeneste, hun kom fra hos gårdmand Anders Hansen i Langtved.

Nr. 44 (alias nr. 60) Anna Kirstine Andersen

Anna Kirstine Andersen var datter af et husmandspar i Langtved. Hun var født d. 19. maj 1868. D. 20. juni 1884 bliver hun indskrevet på fattiggården i Ullerslev. Bestyrer Henningsen skriver ved ankomsten: *Det er paa Grund af hendes uregerlige og usømmelige Opførsel i sine hidtil hafte Tjenester saavel som i Hjemmet hos sine Forældre at hun, af sin Fader, efter Overenskomst med Sogneraadet, er indlagt hersteds for en daglig Godtgørelse af 20 Øre der erlægges af hendes Fader, der tillige skal holde hende med de fornødne Beklædningsgjenstande.*

D. 1. november 1884 har forældrene forbarmet sig eller fortrudt, for de henter Anna Kirstine hjem til videre forsørgelse.

Men det går ikke i længden. D. 23. juni 1886 indlægges Anna Kirstine igen på fattiggården. Henningsen skriver: *I den mellemliggende Tid har hun haft Ophold hos sine Forældre og i den Tid udvist samme Forhold som tidligere, hvorfor de ikke ville beholde hende længere i Hjemmet.* Det viser sig, at Anna Kirstine er gravid. Hun nedkommer d. 15. september 1886 kl. 2 om natten med en søn, der døbes Anders Christian Andersen. Henningsen skriver: *Paa Grund af Moderens uforsvarlige Behandling af Barnet, er dette af Sogneraadet i Dag d. 21. November udsat i Pleje hos Husmand Anders Hansen... for en halvaarlig Godtgørelse, 50 kr.*

Anna Kirstine bliver i fattiggården, men indlægges i perioden 27. februar-14. marts 1887 på Nyborg Sygehus. Hun når dårligt tilbage til fattiggården i Ullerslev, før hun igen føres til Nyborg. Hun har udøvet tyveri og bliver d. 19. marts afhentet af politiet til straf. D. 9. april er hun tilbage i fattiggården, hvorfra hun absenterer gentagne gange. For dette idømmes hun 76 dage på Korsør Tvangsarbejdsanstalt (fra september til december). D. 1. april 1889 udskrives Anna Kirstine fra fattiggården for at tage tjeneste hos en gartner i Herrested for en halvårlig løn på 25 kr.!

Nr. 49 (alias nr. 71) Christina Larsen

Christina Larsen var datter af en væver i Stenløse. Hun var født i 1848. I december 1884 ankommer hun til fattiggården med fem mindreårige børn. Hendes mand, murer Anders Rasmussen, forpligtes af sognerådet til at betale 30 kr. halvårligt for familiens ophold.

Børnene bliver på fattiggården, indtil de hen ad vejen er gamle nok til at blive sat i tjeneste. Den mindste bliver som 9-årig sat i pleje for faderens regning.

Christina Larsen indlægges i sommeren 1886 på Nyborg Sygehus, hvor hun fra januar 1887 får job som vågekone. D. 5. maj 1887 er hun imidlertid tilbage på fattiggården. D. 16. august 1888 dør hun af lungesvindst, kun 40 år gammel.

Nr. 86 Caroline Elisabet Svendsdatter

Caroline Elisabet var født i Sverige, og gift med væver Hans Peder Pleniussen. D. 30. oktober 1890 blev hun sammen med sine to tvillingpiger, født d. 20. september, indlagt på fattiggården på grund af sin egen og hendes mands sygdom. Manden tog hans forældre i Kissendrup sig af. Allerede d. 15. november forlader

Figur 3. Tangevej 1 anno 2009. Foto: Yvonne Løfberg.

Caroline Elisabet fattiggården, nu uden sine spæde piger, for at vende tilbage til sit arbejde på Slotsgadens Dampvæveri i Odense. De to små piger bliver sat i pleje: Hulda Josephine Pleniussen d. 23. november 1890 hos kolportør Knud Jensen i Ullerslev, søsteren Elisabet Mathilde Pleniussen d. 24. november hos møllerkusk Jens Madsen ved Ullerslev Station, begge for en årlig pleje på 120 kr.

Hvor hård disse skæbner end synes at være, skal man dog sammenligne med de vilkår, som folk, der ikke var under fattigvæsenet, fristede i samtiden. Almindelige mennesker sendte også deres børn ud at tjene i en tidlig alder. Ligeledes måtte mange ældre mennesker arbejde til de var langt op i årene.

¹ Julius Bernsen: *Om fattighusene i Danmark. En bearbejdelse af det til Det Kgl. Sundhedscollegium indkomne Materiale*. 1865.

² Lektor Hakon Müller & landpostbud Niels Rasmussen: *Ullerslev – et fynsk sogn*. 1952, s. 73.

³ Flødstrup-Ullerslev fattigvæsens udgifter og indtægter i 1879, s. 410.